

Stjepan Baloban – Gordan Črpić (ur.)

LJUBAV U ISTINI U DRUŠTVENIM PITANJIMA

Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve –
Kršćanska sadašnjost

Zagreb, 2012., 217 str.

Članci ove knjige nisu jednostavan osvrt ili tek prikaz najnovije enciklike pape Benedikta XVI - *Caritas in veritate-Ljubav u istini. Enciklika o cjelovitom ljudskom razvoju u ljubavi i istini*. Čitanjem tekstova ove knjige može se osjetiti kako je enciklika Benedikta XVI istovremeno poticaj i ishodište promišljanja i traganja na smjernicama koje enciklika nudi ali isto tako ona postaje ciljna, dolazna točka promišljanja aktualne situacije u kontekstu svjetske krize. Zato će i čitatelj ovu knjigu doživjeti kao poticaj u daljnjem promišljanju nekih važnih tema današnjega društva koji otvaraju perspektive i nude jedan novi način, novu „prizmu“ pogleda na suvremenu stvarnost. Upravo zato, ova knjiga više otvara perspektivu daljnjeg promišljanje negoli pruža neki zaokružen, cjelovit prikaz. A to je sigurno bila i nakana samih autora.

Koliko god izgleda da je kriza došla iznenada ekonomist dr. Tihomir Domazet kaže da je više poznatih ekonomista na nju i prije ukazivalo. Međutim, ni danas kada je ona nastupila a u pojedinim zemljama na određeni način nadiđena, „još nema jasnog konsensusa o uzrocima njenog nastanka, a kamoli izlaska iz nje.“ Ali i sam Domazet – iako u prvom redu govori o ekonomskim aspektima krize - kaže da nije riječ samo o ekonomskoj krizi već je treba promatrati u mnogo širem okviru. Štoviše, s ovom su krizom povezane i neke druge „vrste“ kriza, te zato govori o krizi ekonomije i razvoja, ljudskosti, prava i obveza, državne-javne uprave, raspoloživosti hrane i vode... Kao glavni zaključak ili poruku enciklike on vidi u riječima: „profit ne može biti jedini cilj, i nadalje, potrebno je humano tržište.“ Osim raznolikih vrsti kriza, različita su i područja gdje se prepoznaje

njihov utjecaj: moral, obitelj, obrazovanje, društvene vrednote i ostala društvena kretanja. Promatrano na globalnoj razini, riječ je o krizi vrednota, a ona se očituje u dominaciji slabih od strane jakih. Ako bi u ovoj situaciji tražili neki konkretni poticaj za djelovanje onda je kriza prilika da se „pažljivije razmotri stil života našega društva.“

Dr. Grbac se usredotočuje na jedan od središnjih pojmova enciklike a to je razvoj. Novost pristupa pape Benedikta XVI vidi u promatranju ove tematike u najširem kontekstu jer se papa želi suočiti s izazovima koje donosi današnje vrijeme. A jedan je od glavnih izazova upravo globalizacija koju promatra kroz procese koje ona donosi i sa svime što oni znače. Ti se procesi ne mogu promatrati samo kroz ekonomiju i ideologiju neprestanog rasta već u povezanosti sa samim čovjekom ali isto tako i u činjenici da se zanemaruju bilo kakve etičke norme.

Pitanja koje ova enciklika otvara treba povezati s nepostojanjem globalnih i univerzalnih struktura/institucija koje bi preuzele odgovorno djelovanje. Osim toga, treba staviti u pitanje i „dogmu“ o „slobodnom tržištu kao o apsolutno najboljoj varijanti gospodarenja.“ Grbac ukazuje i na neprihvatljivost svakog dijeljenja „ekonomskog“ i „moralnog“ elementa. Štoviše, potrebno je intervenirati na planu jedne etike ekonomskih institucija i struktura jer će djelovanje bez takvog interventa ostati sterilno. Tržište je, što će istaknuti i sama enciklika, potrebno regulirati putem demokratskih institucija a ne prepustiti djelovanju odnosno reguliranju financijskih korporacija. Sam pojam dobra, a ne samo ekonomski čimbenici, treba postati ključni čimbenik integralnog čovjekova razvoja. Dakako, to se neće moći ostvariti ako se ne računa na buđenje nove kolektivne svijesti o potrebni pravednosti.

Riječ je o jednoj novoj antropologiji koja veći naglasak mora stavljati na „imati“ negoli „biti.“ Zato se i djelovanje ne ograničava na neke „usputne“ korekcije već je riječ o korjenitim promjenama u samim strukturama produktivnog sistema kao i strukturama raspodjele dobara. Papa, dakle, zagovara novu humanističku sintezu gdje isključivo utilitaristička antropologija mora biti usuglašena s antropologijom dara.

Antropološka vizija papine enciklike u središtu je promatranja dr. Marasovića. Ona je zapravo podloga, osnov za utemeljenje nove prakse. Takva vizija antropologije počiva na ljubavi jer, čovjek koji je stvoren na sliku Božju i sam je u svojoj srži ljubav. Ta se ljubav, kaže dr. Marasović, konkretizira u besplatnosti. Sam čovjek se doživljava da je obdaren kako u odnosu na Boga koji ga je stvorio tako tu istu darovanost prepoznaje i u onima kojima se sam darovao.

Ljubav nadvisuje pravednost. Papa vidi važnost načela besplatnosti ne samo u individualnim relacijama već također u ekonomskom, društvenom i političkom životu ukoliko oni žele biti doista autentično ljudski. Problem se pak nameće u operacionalizaciji budući da se pravda može i zakonski nametnuti dok, kada je pak riječ o pravednosti ili ljubavi, za njih se čovjek mora sam opredijeliti. Besplatnost, kao nova kategorija ekonomskog i društvenog života, već se sada na određeni način ostvaruje u neprofitnim organizacijama ali bi trebala zaći i u područje tržišta.

Vraćajući se nanovo na uzroke krize, dr. Šimac kaže da je za njeno cjelovito razumijevanje potrebno računati i na ideološke kao i institucionalne promjene koje su se dogodile posljednjih desetljeća. Među njima ističe ideologiju „nevidljive ruke tržišta“ te kapitulaciju politike i države pred ekonomijom, a „ekonomije pred financijama.“ „Odjeci“ krize su posebno prepoznatljivi u odnosu čovjeka prema okolišu. Perspektiva izlaska iz krize nije u povratku na prethodno stanje prije krize već treba osmisliti novi model i novi sustav ili barem „sustavu postaviti nova pravila, nove granice i nove kočnice.“

Dr. Tonči Matulić se zaustavlja na 6. poglavlju enciklike koje Benedikt posvećuje razvoju naroda i tehnike, a Matulić razvoj promatra u perspektivi razvoja bioetike. Tekst ove enciklike promatra u širem kontekstu papina učenja osobito povezano s enciklikom *Spes salvi*. Vjeru u progres – kao karakteristiku našega vremena – treba promatrati povezano sa značenjem odnosno vjerovanjem u tehnološki napredak koje obilježava naše doba. Zato je nužno suočiti se s misaonim strukturama modernoga doba. Novovjekovna vjera u napredak doživljava se kao svojevrsna izvedenica kršćanske eshatološke nade koja rasplamsavala vatru optimiz-

ma. Matulić upućuje na tekstove teologa Ratzingera u kojima on raspravlja o problematici poistovjećivanja kršćanske nade i moderne vjere u napredak i tu ukazuje na određene probleme. Moderna ideja razvoja i praksa tehničkoga svijeta svoju uspješnost i brzinu mjeri kvantitativnim kategorijama dok se misao biblijske ideje razvoja mjeri kvalitativnim i vrijednosnim kategorijama (npr. spasenje, istina, ljubav, pravednost, eshaton). To ipak ne znači da dijalog nije moguć ali „objavljena istina isključuje alternative.“ Papa Benedikt XVI smatra da je tehnika duboko ljudska danost, povezana s čovjekom autonomijom i slobodom gdje se potvrđuje gospodstvo duha nad materijom. Tehnika nije nikako nešto što bi trebalo prezirati već, kako će Papa reći u enciklici, ona otkriva čovjeka, omogućava mu da se razvija i izražava njegovu težnju za nadilaženjem materijalnih ograničenja. Ali, kako Matulić zaključuje citirajući Benedikta XVI, potrebno je tehniku uklopiti u zapovijed obrađivanja i čuvanja zemlje želeći reći da se treba sprovoditi u okviru etičkih normi. Opasnost tehnike je njezina mogućnost da ona sama postaje prijetnja kada prekoračuje normativne granice. Tehnika se promatra i u širem kontekstu pri čemu se osobiti problem doživljava kada se razvoj svodi isključivo na tržište, ulaganje ili institucije a to je sve svedeno na tehnički problem.

Svoj najrječitiji izraz apsolutizam tehnike nalazi u načinima postupanja s ljudskim životom. Bioetika je danas postala prvotno mjesto i poprište kulturalne borbe između apsolutizma tehničkoga svijeta i čovjekove moralne odgovornosti. Međutim, nije u središtu samo etičko pitanje već se susrećemo s bitno antropološkim pitanjem. Do pomirenja može doći tek onda kada dođe do duboke preobrazbe modernoga shvaćanja razuma kojeg ograničava njegova zatvorenost transcencijiji. Razum i vjera trebaju jedno drugo da bi se autentično mogli izražavati.

Podsjetnik na slobodno izlaganje Branka Despota doprinos je dubljem i širem razumijevanju pojmova koji u svakodnevnom govoru mogu „izgubiti“ svoje značenje ili ono može „izbljediti.“

Biskup Pozaić ističe da je nemoguće – imajući u vidu encikliku – odgovoriti na pojedinačne izazove ako ne postoji „jedna te-

meljna vizija o tome što je čovjek.“ Tek se tada može odgovoriti na pitanje što treba činiti i što se ne smije raditi. Ta je antropologija zacrtana već u prvoj papinoj enciklici *Deus caritas est*. Kroz tu prizmu treba promatrati i naučavanje Crkve koja nema tehničkih rješenja za pojedine probleme ali naviješta istinu o čovjeku. Potrebno je krenuti s jasnim antropološkim pogledima jer teorija o čovjeku određuje čovjekovu praksu. Dr. Pozaić ukazuje na još neka područja u kojima se mogu prepoznati posljedice antropologije koja ne poštuje i ne prihvaća temeljno dostojanstvo čovjeka (npr. moralna (zatv)otvorenost i odgovornost prema životu, nerazmjer između bogatih i siromašnih). Tu cjelovitu antropološku viziju moguće je graditi samo ako se ima u vidu integralno, cjelovito antropološko polazište koje je temelj svega a nezamislivo je ako čovjek ne uzima Boga kao svoj temelj.

O vrijednosti tekstova ove knjige govori činjenica da se radi o prvoj knjizi u našem teološkom ambijentu koja razmatra misao i poruke Benedikta XVI u spomenutoj enciklici i kao takva predstavlja značajno obogaćenje za našu javnost. Autori, polazeći s različitih gledišta, ne samo što osvjetljavaju temeljene teme enciklike već ukazuju i na način na koji bi ih trebalo „čitati“ što će čitatelju omogućiti dublju spoznaju aktualne krize, ali još i više – koja je uloga i mjesto čovjeka unutar današnjih društvenih pitanja.

Jerko Valković

